

פתח דבר

בתודה ושבח להשי"ת, הננו מוציאים לאור את החלק השלישי של סדרת הספרים 'אוצר חסידי חב"ד', הכולל בתוכו תולדות חסידי חב"ד ליובאוויטש, בצורה מסודרת ומתומצתת.

כרך הראשון של 'אוצר חסידי חב"ד' הכיל חסידי כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בעל התניא וה'שולחן ערוך', הכרך השני הכיל חסידי כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע, והכרך הנוכחי מכיל חסידי כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' נ"ע.

בתקופת נשיאותו של כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' נ"ע, גדלה כמות החסידים בצורה משמעותית. מסופר שיותר ממש מאות אלף חסידים היו ל'צמח צדק'. בכרך הזה נרשמו כל חסידי כ"ק אדמו"ר ה'צ"צ שנודע לנו שמותם ותולדותיהם (מלבד בני כ"ק אדמו"ר ה'צ"צ ונכדיו).

למותר לציין חשיבותו של מפעל גדול ונכבד זה, להנציח לדורות את חייהם ופעולותיהם של אנשים גדולים אלה, שהיו ענקי רוח בכל המובנים, גדולים בתורה, בנגלה ובנסתר, ועובדי ה' באמת ובמסירות נפש, תוך כדי היותם קשורים בכל נפשם ונשמתם אל רבותינו הקדושים, נשיאי חב"ד, וכשהם שואבים מלוא חפניים של תורה וקדושה מבארות "מים חיים" שלהם.

יש בדבר גם משום הצבת נר זכרון לאישים גדולים אלה, וגם משום הדרכה והוראה בעבודת ה' לקוראים, לאמר: כזה ראו - עמודי אור ואש, ולכו בעקבותיהם וקדשו את עצמכם ואת חייכם בקדושת התורה והעבודה. בטוחני שכל הקורא את תולדות חייהם ופעלם של חסידים הראשונים, יתעורר ברגשי קודש של התלהבות "מתי יגיעו מעשי למעשיהם".

כבר עמדו רבותינו הקדושים בשיחותיהם על חשיבותם הגדולה של סיפורי החסידים וידיעת אישי החסידות. מוסכם ומקובל על כל ההולכים לאור תורת הבעש"ט הקדוש, מייסד החסידות, ותלמידיו הקדושים ותלמידי תלמידיו, כי אין ערוך למעלות

ולסגולות הטמונות בסיפורי החסידים, ובעיקר גדולה תרומתם לתועלת הרוחנית של האדם.

משום כך התעוררתי לגשת למלאכה גדולה זו של איסוף וליקוט ועיבוד תולדותיהם של גדולי חסידי חב"ד שבכל הדורות. טורח מרובה היה כרוך באיסוף הפרטים, ממקורות רבים ומגוונים, מהם שהם שמועות החתומות בספרים ומפוזרות במאספים שאין יד כל אדם מצויה בהם, ומתוך כל אלו אספתי וסידרתי את הדברים למען ירוץ בהם הקורא.

*

זכיתי אשר כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, עודד אותי לערוך את סדרת הספרים 'אוצר חסידי חב"ד' ובו קיצור תולדות דברי ימי חייהם ותיאור השפעתם.

הרבי אף הורה פעם למזכירו, הרה"ח ר' יהודה לייב גרונר ע"ה, לטלפן אלי ולהתעניין אצלי, מדוע לא נדפס עדיין הספר. הרב גרונר ציין באוזני, כי החומר הראשוני ששיגרתי אל הרבי, מונח תדיר על שולחנו הקדוש - זה למעלה משנתיים!

כחלק מפרויקט זה של 'אוצר חסידי חב"ד', הודפסו הספרים 'תולדות יצחק אייזיק', 'תולדות ברוך מרדכי' ו'תולדות ר' שמואל מונקעס', והרבי בירך אותי שאזכה לברך על המוגמר (הובא בספר 'תולדות יצחק אייזיק', עמ' 12):

"מפורסם דברי מורי וחמי אדמו"ר בחשיבות רשימת זכרונות כנ"ל ותועלת הפצתם וכו', ומעשה רב - שרואים זה בפועל. ויהי רצון שיברך בקרוב על המוגמר וסמוך לזה יבשר טוב אודות התועלת שכבר התחילו וכו' אזכיר על הציון ויבשר טוב"

ובכוחו הגדול ניגשתי אל עבודת הקודש, ות"ל הנני מברך בע"ה על המוגמר, בהגישי את הכרך השלישי של סדרת הספרים 'אוצר חסידי חב"ד', לפני קהל הקוראים, בציפייה ובתפילה שיתקבלו הדברים, ויביאו את התועלת הדרושה.

כאן ההזדמנות לבקש מכל היודע או ששמע פרטים על גדולי חסידי חב"ד בכל הדורות, להואיל לשלוח לי חומר המתאים להיכלל במסגרת מפעל ההנצחה המתוכנן. תודתי, ובוודאי גם תודות הקוראים, נתונה להם מראש.

*

ברצוני להודות להרה"ת ר' אברהם גולדשמיד שי' אשר עזר לי רבות באיסוף ובכתיבת הדברים, ולהרה"ת ר' יוסף יצחק קעלער שי' אשר עזר לי רבות בעריכת והגהת הספר, תהא משכורתם שלמה מאת ה'.

ואסיים בתפילה שאוכל להמשיך במפעל חשוב זה שהחילתי בו, ואזכה להגיש

בפני הקוראים את כל סדרת הספרים שבמפעל 'אוצר חסידי חב"ד' כלולים בהדרגה, ויהא בכך צעד נוסף בהפצת מעיינות הבעש"ט הקדוש ותלמידיו הקדושים, בנשיאותו והדרכתו של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (שזכיתי, יחד עם בני-ביתי שיחיו, להימנות על שלוחיו שעלו בשליחותו הקדושה, בשנת תשל"ו, לאה"ק ת"ו, כדי לסייע לבנין ארץ הקודש בגשמיות וברוחניות), ויהי רצון שנזכה לבצע את כוונתו הקדושה ולקיים את שליחותו, מתוך הרחבה ושמחה וטוב לבב.

אלי' יוחנן גורארי'
ראש המכון

ח"י אלול תשפ"ג

חסידי ה'צמח צדק' שתולדותיהם נדפסו בכרכים הקודמים

בכרך ראשון (חסידי אדמו"ר הזקן): הרב אפרים זלמן ראזומנע מסמילא (רבה של ניקאלאיעוו)¹, הרב ברוך מרדכי הלוי איטינגא מבאברויסק, ר' גבריאל נושא חן, ר' זאב וואלף ווילענקער, ר' זיסקינד מקורעניץ, ר' זלמן ריבלין משקלאוו, ר' יהודה ליב 'בטלן' (זאלקינד) מדענבורג, ר' יוסף מליובאוויטש, הרב יצחק אייזיק בהר"ד מוויטעבסק, ר' יצחק שאול מפאהאר, הרב יצחק אייזיק הלוי עפשטיין מהאמיל, ר' יקותיאל ליעפלער, ר' ליב ריבלין מאולע, ר' משה יצחק מיאסי, ר' משה מייזליש, ר' משה שלמה מפאריטש, ר' נחמיה דובראוונער, ר' נתן גוראריה מוויטעטקא, ר' נתן הלוי הורוויץ מפאלאצק, ר' עזריאל יעקב מלמד, ר' פסח איטקין ממאלאסטאווקא, ר' שאול שלום הכהן מהאראדאק, ר' שלמה באשעס מדענבורג, ר' שלמה פריידעס משקלאוו, ר' שלמה רפאל'ס, ר' שמעון הרופא.

בכרך שני (חסידי אדמו"ר האמצעי): הרב אליהו יוסף ריבלין², ר' אפרים יפה מקאפוסט, ר' בצלאל אזאריטשער, ר' דובער שיינין, ר' הלל מפאריטש, ר' זלמן זעלווער, ר' חיים וויילער, ר' יוסף יהודה ליב משיוף, ר' יעקב בכרך מקידאן, ר' ישראל (בר' מרדכי) יפה (משקלאוו), ר' מנחם מענדל מליעפלי, ר' מרדכי מהאראדאק, ר' משה יפה, ר' נחום מסטאראדוב, ר' נטע ממאלאסטירסצענע, ר' פרץ חן, ר' צדוק מקאפוסט, ר' שמואל דובער ליפאוו מבאריסאוו³, הרב שמעון מנשה חייקין, ר' שמעון שמערלינג, ר' שמריה פייטלסאן מליעפליא.

1. בשנת תק"ע ערך קונטרס אודות חתונת זלאבין, וכולל שירים לכבוד אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי, וגם העתקת הנחת אדמו"ר האמצעי מד"ה נשא את ראש בני גרשון, שנאמר ביום שבת פרשת נשא תקס"ז בזלאבין (שנדפס בשינויים קלים מגוכי"ק אדמו"ר האמצעי, בסה"מ תקס"ז עמ' קצב). האברך ר' אפרים מסמיליאן נזכר בשיחת שמחת תורה תרצ"ה אותיות ג'ו (לקוטי דיבורים ח"א קצב, ב [ובהוצאה חדשה: עמ' שצד] ואילך); ספר השיחות תרצ"ה עמ' 485 ואילך], ובמכתב כ"ק אדמו"ר הריי"צ מ"ב אייר תרצ"ה את כא (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג עמ' סזו).
2. "אלי' יוסף בהרב ר"א ליב ריבלין אב"ד דענבורג ופאלאצק, ממונה כולל חב"ד" (חתימתו על מכתב משנת תר"ט להשר משה מאנטיפיורי, שנדפס בתולדות חב"ד עמ' קצו).
3. נולד בשנת תקס"ו לערך, נפטר ד' תשרי תרמ"ז.

מפתח

13 אבא מצאָשניק.
15 אבא דוד אתכסיא
20 אבא ליב מדווינסק.
20 אבא שאול מליאדי.
21 אברהם הלוי אשכנזי מרודניא.
30 אברהם דובער מבאברויסק
34 אברהם דוד לאוואוט
42 אברהם האראדאקער
48 אברהם הכהן ביחאווסקי (מ"ץ דליובאוויטש).
49 אברהם חיים ראזענבוים
57 אברהם יחזקאל ארלאזאראוו
64 אברהם לנדא מזעמבין
76 אברהם מאדיעווסקי.
78 אברהם סגל מראהאטשאוו
79 אברהם צבי הירש ברודנא.
82 אברהם שילעוויר.
82 אברהם שלמה פארעצקי שו"ב דפאריטש
84 אהרן יפה
85 אהרן לויין מליאזנא.
92 אהרן בעליניצער ליפשיץ.
96 אהרן סאַרקין.
97 אהרן קוגל מדאָקשיץ.
101 אורי אורנשטיין.

103. אורי ליב מפאהאר.
104. איסר זרחי (החזן).
107. אליהו בער 'החרש'.
108. אליהו וויראָבייציק (אַבעלער).
117. אליהו אהרן הלוי מינץ.
118. אליהו יהודה ליב פישמאַן.
123. אליהו צבי דונחין מבאַריסאוו.
125. אליעזר דון יחייא.
129. אליעזר מווידז.
130. אליעזר בר' יואל ד"ץ ומו"צ יאנאוויטש.
131. אליעזר שמעון קאזארנאווסקי.
132. אלעזר משה מבאבינאוויטש.
133. אלעזר משה שו"ב מוויטעבסק.
134. אפרים יצחק עפשטיין.
135. אריה ליב האפט.
139. אריה ליב זיוואוו מסמילעוויץ.
147. אשר מדריבין.
148. בייניש קראן.
149. בער מדריבין.
150. בער מזלאבין.
151. בצלאל מדריבין.
152. ברוך יעקב חיטריק.
154. גרשון דוב מפאהאר.
176. דוב בער וואסלויער שו"ב.
183. דוב בער יהודה ליב הלוי גינצבורג מדובראוונא.
187. דוב בער מאָסייעוו.
190. דוב בער הלוי סגל שו"ב מעבר הנהר הקטן דוויטעפסק.
191. דוב זאב קאָזעוויקאָוו.

205	דובער אפרת.....
209	דובער הלוי אשכנזי מקאליסק.....
217	דובער ראזענבוים.....
218	דוד צבי (הירש) חן מטשערניגאוו.....
229	דן תומארקין.....
237	הירשל דער געלער [הצהוב] והירשל דער שווארצער [השחור].....
241	הלל משה מעשיל געלבשטיין מביאליסטאק.....
259	זאב מ"ץ דרעציצא.....
260	זאב וואלף זאלמאנאוו.....
263	זאב וועלוועל ציפרעס.....
264	זונדיל הסופר.....
264	זלמן בער הסופר מביעשנקאוויץ.....
266	זלמן ויגאן משצערבינע.....
272	זלמן לויין.....
273	זלמן מאַניעוויטש.....
275	זלמן פינסקער מפאָלצק.....
276	חיים בן ליב גאלאדעץ.....
279	חיים (בנו של ר' שלמה דעם לעקאח־בעקער מוויטעבסק).....
281	חיים יששכר בער חיינסאהן.....
292	חיים דון יחיא.....
293	חיים יהושע מקאליסק.....
300	חיים פוטערפאס.....
303	חנוך הענדל קוגל מפליעשצעניץ.....
318	טוביה בר' ארי' ליב מו"צ דשצערדין.....

אבא מצאשניק

תולדותיו

ר' אבא מצאשניק נולד בצאשניק לפני שנת תקע"א¹, אביו ראה פעמיים את רבינו הגדול ואח"כ הי' מקושר לבנו כ"ק אדמו"ר האמצעי².

חותנו היה מקושר להרה"ק ר' אהרן מסטראשעלע.

ר' אבא זה בהיותו בן י"ב שנים נתארש, וכאשר הגיע לבר מצוה לקחו המיועד להיות חותנו לסטראשעלע, ולפי שחותנו הי' מקורב גדול שם, לכן [זכה] גם הוא להתקרבות.

מעניין מאד סיפורו על דבר היותו בפעם ראשונה ביחד עם המיועד להיות חותנו אצל הרה"ח ר' אהרן זצ"ל הנ"ל.

דיבורו של ר' אהרן - סיפר ר' אבא - הי' להבת אש, וכאשר הי' מזכיר שם רבינו הגדול הי' עומד מלא קומתו, וזמן פסק מלדבר מרוב דבקותו.

את התורה שאמר הרה"ח ר' אהרן הנ"ל אינו זוכר וגם לא הבין אותה, כ"אם ראה ושמע, ולפי דבריו [של ר' אבא] "האָט זיך אַרײַנגיזעצט יראת שמים אין האַרצען" [=נכנסה יראת שמים בלב].

וכשנכנס עם המיועד להיות חותנו אל הרה"ח ר' אהרן זצ"ל, סיפר להם הרה"ח ר' אהרן אודות ויכוח מינסק שהתקיים בהיות ר' אהרן בן י"ז שנה, ואודות התורה "שמע ישראל" שאמר אז אדה"ז [ובשנת תרס"ד באחד הימים בהיות רוחו של ר' אבא טובה עליו, נתן לכ"ק אדמו"ר הרי"צ העתקה מן הדרוש שאמר אז רבינו הגדול במינסק כפי אשר מצא בהניירות של עזבון חותנו ז"ל]³.

וברשימת כ"ק אדמו"ר הרי"צ אודות "הויכוח הגדול במינסק" כתב:

"החסיד ר' אבא כשהיה מספר לי סיפור זה, היה מתלהב כולו, והיה אומר כי אף שאח"כ זכיתי לראות את אדמו"ר האמצעי ולהתקשר לאדמו"ר בעל ה'צמח צדק', מ"מ

1. ראה לקמן מרשימת המאסר.

2. רשימת "ויכוח הגדול במינסק" (קה"ת, תשס"ט) עמ' טו.

3. שם עמ' טו. התורה "שמע ישראל" נדפס שם עמ' טז ואילך.

לעולם לא אשכח את אשר ראיתי ושמעתי אז מפי החסיד - א' חסיד, א' צדיק, א' קדוש וטהור, א' בער ניט קיין רבי [=חסיד, צדיק, קדוש וטהור, אבל לא רבין] - הר"ר אהרן, כשחזר את מאמר רבינו הגדול הנ"ל, היה בשעה ההיא כמו בשמעו דבר ה' יוצא מפי קודש־הקדשים רבינו הגדול, וכאשר סיים [הרה"ח ר' אהרן] את המאמר, אמר: און פון יעמולט אָן זיינען מיר צוגיבונדין בקשר של קיימא" [=ומאז, אנו קשורים בקשר של קיימא]⁴.

במכתב כ"ק אדמו"ר הריי"צ "לחתי הרב רמ"ש שי"י מיום ג', ה' תמוז תרצ"ה כותב: "על ראש השנה תרמ"ח באו שני זקנים לשבת בקביעות בליובאוויטש, החסיד ר' אבא נ"ע מצאשניק, והחסיד ר' שמואל ברוך נ"ע מווארשא - החסיד ר' שמואל ברוך הי' יושב בליובאוויטש מכבר⁵, אמנם בהיותו חולה בעיניו, נסע לוויטעבסק לדרוש עצת הרופאים והתעכב שם יותר על שנה, ובחודש אלול תרמ"ז בא חזרה לליובאוויטש - בפרטית מהותי שני הזקנים ר"א ורש"ב רשומים הם ברשימותיי.

החסיד ר' אבא נ"ע התחיל לספר את אשר שמע מזקני החסידים - בהיותו נער בשנת תקע"ז תקע"ט בערך - מה גילה הבעש"ט, ומה חידש הרב המגיד, ומהו ההפרש בין דרך רבינו הזקן לדרכי הבעש"ט והרב המגיד⁶.

ובמקום אחר כותב כ"ק אדמו"ר הריי"צ אודות ערב פסח תרנ"א:

בקרן זוית דרומית מערבית אצל השעון הישן, יושב לו החסיד ר' חנוך הענדיל נ"ע, החסיד ר' שמואל חיים הפולני נ"ע, ומשיחים בעיני חסידות בקדושת לילה זו, ועליהם עומדים ר' זלמן דער פעטער לייבעלע'ס⁷, ר' שלמה חיים שו"ב, ועוד איזה אנשים, והחסיד ר' אבא הישיש יושב ושותק, שומע ומקשיב וכפעם בפעם ישא עיניו למרום.

4. שם עמ' יז.

5. כמסופר בשיחת חג הפסח תרצ"ד אות טו (לקוטי דיבורים ח"א קכה, ב [ובהוצאה חדשה עמ' רמט]): "החסיד ר' שמואל ברוך איז געקומען אין ליובאוויטש ווען דער זיידע איז געבארן געווארן - בשנת תקצ"ד - און איז געווען ביז יאר תר"ו... און תרל"ב איז ער צוריק געקומען אין ליובאוויטש, וואו ער איז פארבליבען זיין גאנצן לעבן" [=החסיד ר' שמואל ברוך, הגיע לליובאוויטש כשנולד הסבא [אדמו"ר מהר"ש] - בשנת תקצ"ד - ושהה שם עד שנת תר"ו... ובשנת תרל"ב הוא חזר לליובאוויטש, שם נשאר כל חייו].

6. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג עמ' תב"תג, עיין שם בארוכה.

7. הוא היה מגזע של דודנו מהרי"ל זצ"ל מיאנאוויטש, ושמש האוהל [בליובאוויטש]; ותמיד בכל יום היה הולך למקוה, ואל האוהל הקדוש (לקוטי דיבורים ח"ד תרעו, א [ובהוצאה חדשה עמ' א'רפט]).

ר' אבא זה הוא איש בן שמונים ודאי, יליד צאסניק. בילדותו ראה ר' אבא שתי פעמים את הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, ובנערותו הי' מלמד בעירו. נטל חלק גדול במחלוקת שטראשעלע בשנת תקצ"ה-ת"ר והי' בין המנצחים. הי' בקי בספרי אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי ולקוטי תורה. כל ימי רבינו [ה'צמח צדק'] היה בא לליובאוויטש רגלי, פעם בשתי שנים. בשנת תרל"ה עזב את המלמדות ונעשה תושב ליובאוויטש, היה משכיל בדא"ח וכותב דרושים לעצמו, והיה מונע עצמו מדיבור בכלל, כל היום הי' יושב בבית הכנסת, מתפלל לומד וכותב.⁸

אבא דוד אתכסיא

תולדותיו

מסיפורי ר' שמואל הלוי הורעוויטש (מאָזינקער)⁹ ביום ב', י' ניסן בלילה (אור ליום ג', י"א ניסן) תרנ"ג בחדרו של החסיד ר' חנוך הענדיל בליובאוויטש¹⁰; ובסעודת ליל שבת-קודש פרשת אמור תרנ"ו במעונה של הרבנית רבקה בליובאוויטש¹¹:

בין זקני החסידים בגריווא הסמוכה לעיר דענעבורג, הי' ישיש אחד ור' אבא דוד אתכסיא שמו, הוא הי' חברו המובהק של הגאון החסיד הרב ר' ברוך מרדכי בנגלה - בהיותו עוד בוויילנא - ותלמידו בחסידות.

ר' אבא דוד הי' יליד עיר פאָלצק (בשנת תקכ"ד), אביו ר' נפתלי הי' בעל חנות לא גדולה והתפרנס ממנה בדוחק, הוא היה איש בינוני, לא למדן ולא פשוט, וחינך והדריך

8. רשימת המאסר (לקוטי דיבורים ח"ד תרפה, ב [ובהוצאה חדשה עמ' א'שג]).

9. ראה להלן בערכו.

10. נרשמו ביומן כ"ק אדמו"ר הריי"צ מיום ג' י"א ניסן תרנ"ג ומיום ה' י"ג ניסן תרנ"ג.

11. נרשם ברשימת כ"ק אדמו"ר הריי"צ מיום א' כ"א [א] אייר תרנ"ו (בשעה שני' אחר חצי היום), שנדפס בלקוטי דיבורים ח"ג תקכב, א ואילך (ובהוצאה חדשה (שנדפס בשנת תשפ"א) עמ' א'יב ואילך), ובספר השיחות תש"ר-השי"ת עמ' 414 ואילך.

את בניו אצל מלמדים טובים; ובהיות כי בנו אבא דוד היה בעל כשרון ומתמיד גדול, הסבירוהו מכריו אשר טוב הדבר כי ישלח את בנו זה אל אחת הישיבות הגדולות מחוץ לעיר.

ר' נפתלי החנווני אם כי הי' מתון ובטבעו בעל קור רוח, בכל זה הנה לרגלי עצתם של מיודעיו מתפללי בית המדרש הגדול הבני-תורה, הזדרזו לשלוח את בנו אבא דוד, לאחת הישיבות בעיר מינסק.

התלמיד אבא דוד אם כי עדיין צעיר לימים כולו, כבן חמש-עשרה, בכל זה הנה כבר הוא תקיף בדעתו ובשקידתו העצומה, כבר רכש לו בקיאות נכונה בשני הסדרים מועד ונזיקין, וכמה סוגיות עמוקות בסדרים האלו, למדם בעיון רב עם פירושי וחידושי הראשונים; ובהיותו בעל זכרון נפלא ובעל הגיון בטבע תולדתו, היתה כל סוגיא וענין שלמד מסודר אצלו בסדר טוב, ומדבר בו בשפה ברורה.

בבוא התלמיד אבא דוד פאלצקער למינסק - אחר חג הפסח תק"מ - הנה במשך הקיץ ביקר מזמן לזמן בשלשה ישיבות שהיו שמה, בהשיעורים היותר גדולים, ובכולם לא מצא עונג, ויצטער על זה במאד, ובתחלת חודש אלול עזב את העיר מינסק וילך אל עיר סלוצק אשר שמע את שמעה בטוב.

בסלוצק התעכב התלמיד אבא דוד כל החורף, וגם שם לא הרווה את צמאונו ושאיפתו בלימוד הגיוני, ויחליט לכתת רגליו לכתת לעיר וילנא לשמוע לקח מפי הגר"א נ"ע אשר שמע גאונותו הולך בכל המדינות וקצוי תבל.

שתי שנים - תקמ"א-מ"ב שקד אבא דוד בלימודיו בהתמדה עצומה באחד הבתי-כנסיות בפרוור שניפישאק, כי שם נמצא ארוחת חייו; עד כי בשנת תקמ"ג נהיה מאחד מרואי פני הגר"א נ"ע ומשומעי לקחו פעמיים בשבוע, ומתענג על זה עונג רב, והעתיק מושבו לעיר ווילנא.

ארבע שנים שקד אבא דוד בלימודו בהתמדה גדולה ועשה והצליח במאד, וימצא שכם אחד על כל בני גילו, ויקנאו אותו הרבה מצעירי הבני תורה והעילויים. ויהי אחד מבחירי התלמידים, ומטבעו אהב את הבדידות והשקידה.

כל ימי שבתו בשניפישאק ובווילנא לא שח שיחה בטלה, וזולת השקידה בלימוד ידע דבר, ובכל משך הימים לא רכש לו מכיר וידיד.

פעם - בשנת תקמ"ט - אירע דבר אשר לרגליו נכנס התלמיד העילוי אבא דוד בתקופה חדשה.

וזה הדבר:

הגאון ר' שמואל האב"ד דעיר וילנא (ירושלים דליטא) לקח חתן לבתו את העילוי המפורסם, ר' ברוך מרדכי¹².

בשנת תקמ"ט נתגלה אשר בוילנא ישנה עדה נכונה מהמתיחסים על דגל החסידים - 'כת' בלשון המתנגדים - ואשר ר' ברוך מרדכי הוא העומד בראש התנועה, ומיום ליום מתרבים חברי, ותהי שערורי' בעיר.

אמנם גאונו וחכמתו של ר' ברוך מרדכי עמדה לו, ומאות מעריציו מהבני תורה עמדו על ימינו, ואחרי ויכוחים רבים, הנה נתקיימה עדת חסידי חב"ד בוילנא בגלוי, אשר רוב חברי' היו מגדולי הבני תורה, ור' ברוך מרדכי ואחוזת מרעיו קבעו להם בית-הכנסת ומדרש מיוחד, למען למנוע מריבה ומחלוקת.

בין הצעירים גדולי הבני-תורה אשר התלבכו בתנועת החסידות, הי' גם הבעל-כשרון נעלה אבא דוד מפאָלצק, בהריחו את טעם ההשכלה בידיעת הוי' על ידי ענין הבריאה יש מאין והדומה המתבאר בתורת החסידות, דבקה נפשו בתורת החסידות, ובגודל אהבתו את השקידה, התמיד בלימודו תורת החסידות והתעמק בה.

ואחרי למדו אצל הרה"ח ר' ברוך מרדכי כשתי שנים, הנה בשנת תקנ"א בהיותו בן עשרים ושבעה שנה, נסע אבא דוד לכ"ק רבינו לליאָזנא.

הרב ברוך מרדכי במכתב ההמלצה להגאון ר' מרדכי - אחי כ"ק רבינו - מתאר את ר' אבא דוד בתוארים גדולים, ומרבה בשבחו בנועם טיב מדותיו, ובכשרון ההעמקה ואהבת המושכלות.

חדשים אחדים התעכב ר' אבא דוד בליאָזנא, כי אביו ר' נפתלי החנווני - אשר גם הוא נעשה ממקושרי כ"ק רבינו, ואשר לא ראה אותו מאז - תק"מ - בנסעו למינסק -

12. [ר' ברוך מרדכי איטינגא. ביומן תרנ"ג מסופר כי חותנו התנה עמו להחזיקו על שולחנו חמש עשרה שנה בדירה מיוחדת למען אשר יוכל לשקוד בתורה במנוחה מתוך הרחבת הדעת, וכי חתונת העילוי רבי' התקיימה בשנת תקל"ג. ובשיחת ש"פ שמות תש"ב בשיקאגא (ספר השיחות תש"ב עמ' 31 ואילך) שחתונתו נתקיימה בשנת תקמ"א. אבל בחקירתו של ר' ברוך מרדכי אחרי מאסרו בחורף תקנ"ט (נדפס ב"המאסר הראשון" עמ' 143) סיפר: "שמי ברוך מרדכי. בן 26. עוסק בממכר משקאות. נולדתי בלבוב. זו שנה רביעית שאני מתגורר בוילנא. אבל ביקרתי בוילנא גם לפני תשע שנים"; ולפי זה נולד בלעמבערג בשנת תקל"ב לאביו ר' אליעזר איטינגא. ובשנת תקמ"ט או תק"נ נשא בוילנא את מרת צפורה בת הרב שמואל, רבה של וילנא, והיה רבם של החסידים בוילנא משנת תקנ"ה עד שנת תקע"ט. ומשנת תק"פ עד תרי"א היה רבם של החסידים בבאברויסק. בשנת תרי"א עלה לארץ הקודש, וקבע דירתו בעיר הקודש ירושלים תובב"א, ושם נפטר בי"ד אלול תרי"ב.] אודותו בארוכה - ראה קונטרס ביקור שיקאגא.

דרש מאתו כי יסתדר בחיי משפחה, וכ"ק רבינו הצדיקו, והשתדך עם החסיד ר' אברהם שלמה מנעוויל.

כעשר שנים ישב לו ר' אבא דוד על שולחן חותנו ר' אברהם שלמה, ושקד בלימוד בהתמדה גדולה, וברדתו מעל שולחן חותנו והוא בעל משפחה, לא הי' לו שום מעמד פרנסה. הרבה עיירות הציעו לו כתבי רבנות, אך הוא מיאן בזה, ויבחר לו בעסק המלמדות, אמנם חסרה לו כשרון ההסברה בריבוי דברים משלים והצעות, ומדבר רק בקצרה סברות עמוקות ביותר, מה שלא מצא חן בעיני תלמידיו הבלתי יכולים לקבל הוראותיו, וכעבור שנה ראשונה הנה לא היו לו תלמידים. ואם כי אביו וחותרו תמכוהו, אבל עם זה חי חיי דוחק.

באלול תקס"ב בא לו ר' אבא דוד לליאדי ויתעכב שמה עד אחרי החג, ובתחלת חורף תקס"ג בחרו כ"ק רבינו ללמוד בחברותא עם נכדו כ"ק אדמו"ר 'צמח צדק', עם ר' נחמי' בן הגאון ר' אברהם בירך מסמיליאן, ועם ר' יהודא ליב¹³ - הנקרא ר' יהודה בטלן¹⁴ - וישב ר' אבא דוד בליאדי כשנתיים.

עדת חסידי מינסק פנו בבקשה אל כ"ק רבינו כי יבחר במי שימלא את מקומו של החסיד הישיש ר' נתן דוד מקרופקא בהנהגת עדתם, ויציעו כ"ק אדמו"ר האמצעי וכ"ק הרה"צ הגאון ר"ל - אחי כ"ק רבינו - כי כ"ק רבינו יבחר בר' אבא דוד, וישב ר' אבא דוד עם בני ביתו בעיר מינסק כחמשה שנים, ובשנת תק"ע עוזב הוא את מינסק וקובע מקום מגורו בעיר ויטעבסק, ובאותו הסכום אשר אביו וחותרו נותנים לו, עשתה אשתו חנות של מכולת, ומתפרנס מזה בדוחק גדול כארבע שנים.

וכשהשתדך בנו ישראל [בשנת תקע"ד] עם החסיד ר' אלי' יוסף הדייג מכפר זאבעליע - הסמוכה לנעוויל - העתיק גם ר' אבא דוד את מגורו מויטעבסק לכפר זאבעליע, אשתו סחרה את הכפר והוא עסק בתורה ועבודה.

שם בכפר זאבעליע, מצא ר' אבא דוד את מנוחתו הגמורה, כי באהבתו את ההתבודדות וההעמקה, היתה עליו הישיבה בעיר בתוככי מכיריו ומיודעיו למשא, אשר בגלל זאת עזב גם את ענין הנהגת עדת החסידים במינסק, וכשהעתיק מושבו לזאבעליע, התענג על הבדידות הנעימה לו ביותר.

ככפר זאבעליע ישב החסיד ר' אבא דוד שלשים שנה, וכפעם בפעם היה בא לליובאוויטש; ודרכו הי' בהצנע לכת והתבודדות, ויכנהו: ר' אבא דוד אתכסיא.

13. בן ר' שלמה זאליקינד.

14. ראה ערכו לקמן.

וכשהתיישב בנו החסיד ר' זרח בתור מ"ץ בעיר גריווא - בשנת תר"ז - העתיק החסיד ר' אבא דוד את מקום מושבו לעיר גריווא¹⁵ (וישכור לו דירה אצל בית הכנסת, ורוב היום והלילה הי' יושב בבית הכנסת ולפעמים הי' גם לן שמה).

עדת החסידים בדענענבורג וגריווא היו נוהגים בו כבוד נפלא, כי הי' נודע לגדול בתורה הנגלית ותורת החסידות.

זקני החסידים סיפרו [בשנת תר"ז] אשר עוד כארבעים שנה מלפנים - בשנת תקס"ז - אמר כ"ק אדמו"ר האמצעי: אבא דוד'ס מוח איז אָנגעזאַפּט מיט שכל אלוקי [=המוח של אבא דוד, ספוג בשכל אלוקי].

עדת החסידים בדענענבורג וגריווא היו מקרבים את בני החסידים הנערים והבחורים, ומה גם זקני החסידים אשר מדת הקירוב לילדי החסידים היתה במדה מרובה, וביותר זקני הזקנים ר' מנחם שמואל אלוקסטער (שהיה מושבו בדענענבורג) ור' אבא דוד פּאָלצקער (שהיה מושבו בגריווא) היו גם מחבבים את הצעירים והנוער בגזע החסידים.

החסיד ר' זלמן משה לייצענער אשר הכיר את ר' אבא דוד רבות בשנים מאז היותו בויטעבסק ובכפר זאַבעליע הסמוך לנעוועל, וגם הזדמן עמו הרבה פעמים בליובאַוויטש, התפלא מאד על אשר ר' אבא דוד שינה את הנהגתו ממתבודד ושותק, למעורב עם הבריות האוהב את המסיבה ומרבה לדבר. ויאמר ר' אבא דוד: בדורנו הי' מספיק אף תנועה קלה להעמיד צעירים על בסיס האמת תורה ועבודה; ובדורכם זה, צריכים להורות ולהדריך ולהרגיל, לעורר לדבר ולספר עד אשר מעמידים אברך על רגלי האמת בתורה ועבודה.

חבילות חבילות של סיפורים - אומר ר' שמואל הלוי הורעוויטש (מאָזניקער) - שמעתי מהישיש ר' אבא דוד אתכסיא במשך ימי שבתו בעיר גריווא, ונפטר בשם טוב, זקן ושבע ימים במרחשון תרט"ו.

15. כן נעתק ברשימת יום ה', י"ג ניסן תרנ"ג; אבל ברשימת יום א', כ"א [א] אייר תרנ"ו שנדפס בלקוטי דיבורים ח"ג תקכ"ב ב (ובהוצאה החדשה עמ' א'יג) ובספר השיחות תש"ו-ה'שי"ת כתוב: כבן שמונים שנה הי' החסיד רא"ד אתכסיא כשבא לבנו ר' זרח המ"ץ דגריווא, ואם כן היה זה בקיץ תר"ד.